

INDUSTRILMILJÖN I DUNKEHALLA

Före ånga och elektricitet var vattenkraften förutsättningen för all industri. I Dunkehallaåns natursköna ravin finns spåren av Jönköpings äldre industrihistoria med rötter i medeltid. Längs åns sista kilometer före utloppet i Vättern passerar ån ett tiotal fall med en sammanlagd fallhöjd av 90 meter.

På medeltiden ägde Jönköpings franciskanerkloster en mjölkvarn i ravinen, den så kallade Munkakvarn, som senare donerades till stadens hospital av Johan III. På platsen finns idag en av områdets få bevarade kvarnbyggnader, uppförd på 1880-talet. Det finns uppgifter om ytterligare en medeltida kvarn, men troligen fanns det flera. Kvarndrift var en viktig inkomstkälla och även minsta ström togs tillvara.

Med Gustav II Adolfs nygrundande av Jönköping satsades på 1620-talet på ny utbyggnad av vattenkraften i ån. Ovanför dagens bro anlades vattendriven industri kopplad till stadens framställning av krigsmateriel. Det rörde sig om vantmakeri med klädesstamp för produktion av ylletyg till armén och ett borrhverk för stadens gevärsfaktori. Av dessa verksamheter syns i dag dock inget ovan mark.

På 1800-talet fanns en mängd små kvarnar för olika ändamål längs ån. Jakobsdal och Storkvarn vid det högsta fallet var den största etableringen och ett försök att skapa ett privat monopol. Kvarn finns det herrgårdsliknande bostadshuset och den imponerande kvarnen, byggd av sten i två våningar. Strax nedströms ligger Stallkvarns rödfärgade trälänga på platsen för en 1600-talskvarn. I byggnaden drevs sedermera Ljungbergs metallfabrik, ett exempel på de många småindustrier som etablerades i Dunkehalla kring sekelskiftet 1900. Här fanns karduanmakeri, brännvinsbränneri, mineralkvarn, fläktfabrik, gjuteri m.m.

Av den vildvuxna bebyggelse av arbetarbostäder som fanns här för hundra år sedan återstår idag bara en spillra i form av de pittoreska små trähusen vid brofästet.

I höjd med Storkvarn störtar Dunkehallaån ned på ett dramatiskt sätt. Foto Jönköpings läns museum.

SMULTRONSTÄLLE 18

HITTA HIT

Dunkehalla ligger i nordvästra Jönköping. Ravinen sträcker sig från Kortebovägen (bakom bensinstationen) och västerut. Från Kortebovägen finns en vandringsled med trappor.

Koordinater:
E 449060 (SWEREF 99 TM)
// N 57° 47' 14,43", E 14° 8' 35,73" (WGS84)

Bebyggelsemiljön i Dunkehallaravinen består främst av tidigare industribyggnader och arbetarbostäder. Foto Jönköpings läns museum.

JÖNKÖPINGS LÄNS
MUSEUM

036-30 18 00 • www.jkpglm.se

SMULTRONSTÄLLEN

Ute i landskapet finns massor att upptäcka! Länsmuseet presenterar här smakprov på sevärdheter i Jönköpings län med utgångspunkt i kulturmiljöer och kulturarv.

Här finns välkända kulturminnesmärken såsom Habo kyrka och domarringarna i Smålandsstenar, men också mer okända pärlor såsom flottningsslämningarna i Valån och Stengårdshults kyrka. I länet finner vi många spår efter forna tiders människor och verksamheter, allt ifrån slott- och herresäten till övergivna vägbanor och odlingsrösen i skogsmark.

Vår tanke med Smultronställen är att det ska locka till utflykter i kulturlandskapet – där finns vår historia, som tar sig olika uttryck i den fysiska miljön. Det är ett arv värt att uppleva och värna. Under rubriken Smultronställen kommer vi allteftersom fylla på med ännu fler sevärdheter, både för länsbor och långväga besökare. Ju fler som upptäcker dessa pärlor, desto större möjlighet att de bevaras för framtiden.

FAKTA

I Jönköpings län finns över 40 000 registrerade fornlämningar, 87 riksintressanta kulturmiljöer, närmare 130 byggnadsminnen, ungefär 150 kyrkor, 100-talet hembygdsgrändar med samlad äldre bebyggelse, ett stort antal industrihistoriska miljöer samt två kulturreservat. Därtill finns också ett stort antal kulturmiljöer med bevarandevärd bebyggelse. En del av dessa kan man få information om via länsstyrelsens och kommunernas hemsidor. Man kan även hitta beskrivningar via de olika hembygdsföreningarnas respektive sidor.

BRA ATT VETA

Tillgängligheten till de olika smultronställen varierar. En del är välskyltade, enkelt tillgängliga och uppfyller krav på parkeringsplatser etc. Andra kräver mer av besökaren, kanske behöver man gå en längre sträcka för att nå sitt mål, ibland är det snårig skog och väl framme möts man kanske av en trasig skylt (om det ens funnits någon). Platserna bär dock alltid på en spännande och intressant historia.

Notera också att många av de kulturhistoriska byggnaderna är privatägda och endast tillgängliga för exteriör beskådan. Respektera privat tomtmark. Många kyrkor är öppna sommartid. Under andra tider på året brukar man kunna kontakta kyrkvaktmästaren som öppnar upp.

